

LA GERMANIA DE MALLORCA NARRADA PER UN CONTEMPORANI: LA DESCRIPCIÓ DE LA GERMANIA DEL NOTARI JOAN MORRO

Antoni Mas i Forners

Universitat de les Illes Balears

Resum: En aquest article es dona a conèixer una narració inèdita de la Germania mallorquina, obra del notari Joan Morro, un “mascarat” (partidari de l’orde establert) que va ser testimoni directe dels fets que descriu, almanco dels que esdevengueren en el setge d’Alcúdia, on s’havia refugiat en Morro, i en les proximitats d’aqueixa vila (Pollença, sa Pobla, Muro, Inca, Binissalem). El narrador no estalvia les descripcions de la repressió duita a terme per l’exèrcit reial, sobretot a la vila de Pollença.

Paraules clau: Germania, repressió, Pollença, Mallorca.

Abstract: This article exposes an unpublished text from the Majorcan Germania, by the notary Joan Morro, a “mascarat” (a supporter of the established order) who witnessed first-hand the events he describes, namely the siege of Alcúdia (where he had taken refuge) as well as the incidents affecting the neighbouring villages (Pollença, sa Pobla, Muro, Inca, Binissalem). The author delves into description of the repression carried out by the royal army, especially in the town of Pollença.

Key words: Germania, repression, Pollença, Majorca.

Entre les actes notariais contengudes en un protocol, que comprèn entre els anys 1520 i 1523, del notari Joan Morro¹ trobam una narració de la Germania que pareix d'època poc més o manco contemporània als esdeveniments. Aqueixa no és l'única crònica que hom pot localitzar als llibres d'actes d'en Joan Morro. En Ramon Rosselló publicà, del mateix notari,² la descripció de l'assalt de Ciutadella pels turcs i nosaltres mateixos n'hem identificat d'altres que publicarem pròximament.

La narració dels fets, de cronologia imprecisa, es degué fer aprofitant les pàgines en blanc del protocol notarial que seguien una anotació referida a un bateig d'un fill del notari del 22 de març de 1521, i les d'una acta de 1522. Ho deduïm del fet que la narració comenci just seguit de la referència al baptisme i amb les següents paraules: "*En lo matex any al Dia dell dijous larder*".

En Joan Morro exercia el seu ofici de notari a sa Pobla, vila d'on, ell o el seu fill Joan, era jurat l'any 1552.³ Durant la Germania fou també el notari de les cavalleries de la família Safortesa a Santa Margalida i Muro, càrrec que mantengué passada la revolta. Segurament això explicaria la seva oposició a la Germania i la seva vinculació als antiagermanats. De fet, ell mateix afirma la seva condició de mascarar ("avian-i molts que-s deyan mascarats qui no consentian ab los avalots ne dezordes; yo era hun de aquells qui no consentí") i que hagué de refugiar-se dins Alcúdia: "*nossaltres qui fórem recensos dins Alcúdia*".

Es tracta, per tant, d'un testimoni directe, com a poc, de part dels esdeveniments que descriu ("*E tost lo camp de Alcúdia en la qual era yo ab misser Ubach*"). Respecte d'això, i pel que respecta a la fiabilitat del document, s'ha de parar esment que les xifres que dóna en Morro s'avenen amb les de les cròniques i fonts de l'època.⁴

En Joan Morro intenta criminalitzar la Germania des d'una perspectiva pròpia de la "doctrina social" del sistema feudal. Si els mascarats i els reclosos dins Alcúdia són descrits lacònicament com "*los de Alcúdia*" o, si de cas, com a "*hòmans de bé*", la Germania és descrita com una ruptura de l'orde social, un "*desorde*", una "*rabal-lió*" o "*avalots*" protagonitzats "*per lo poble de la Ciutat e part forana*" per tal d'assolir la "*quitació per la quall los pobles darien atendre que s'eren lavats*". Els adjectius referits als agermanats són ben eloqüents: "*dezmandats*", "*rebelles*", "*traydós*", "*tacanyis*", "*lladras*". Uns "*dezmandats*" i "*rebelles*" que, segons en Morro, "*si n'i avia algun qui gosàs dir que no fayan bé los matavan e après los robavan totes las cassas, dient que eran mascarats*", que "*feran batlas e jurats sens alectió, e romperen lo regiment*" i que a Ciutat "*mataven molta gent, donas y minyons e dezonien moltes donzelles*".

1 ARM, PN M-517, f. 128v-134v. Anys 1520-23.

2 ROSSELLÓ VAQUER, R.: *L'assalt de Ciutadella (1558) descrit pel notari Joan Morro*, Felanitx, 1990.

3 ARM, PN M-529, f. 166.

4 Segons en Morro, a l'església de Pollença moriren 200 persones entre dones i nins, i 70 agermanats que formaven part d'una força de socors enviada des de sa Pobla a Pollença. Aqueixes xifres s'avenen fil per randa amb les d'en Gaspar Escolano esmentades per DURAN, E.: *Les Germanies als Països Catalans*, Barcelona, 1982, p. 311. Com també s'avenen la xifra de morts que dóna en Morro per a la batalla de Son Fornari (1.018 morts), la del Rafalgarcés (circa 500), el nombre d'executats a Inca (40) i el de penjats als garrovers (70) amb les xifres procedents de les diverses fonts que cita n'Eulàlia Duran a l'obra abans esmentada. Sobre altres narracions de la Germania vegeu també aquesta obra d'Eulàlia Duran.

En Morro, tot i que sembla que intenta justificar el saqueig i la matança a l'església de Pollença o els fets del setge de Ciutat, no estalvia tampoc les descripcions de la crueltat dels antiagermanats i de l'exèrcit reial; fins i tot s'hi recrea. Aquests exemples en poden servir de mostra:

“s'ofegaren [a l'església de Pollença] circa entra donas, ninas, arlots y minyons, circa de ·CC· ànimas. E axí moriran molts hòmans, e lo visrey na ofegà molts y panjà, e la armada n'i matà molts e tota la gent de la villa fugí per las muntanyas”. (...)

“tentost los dezmandats donaren en fuita [del Rafalgarcés] e axí comansaren [els efectius de l'exèrcit reial] a degolar [agermanats], que moriran circa ·D·. E axí na prengueren d'aquels que eran scapats, en què na mataren al marcat d'Incha circa ·XXXX· dezmandats que avian portats ligats. E lo senyor visrey dezliberà tornar an Binicellem e tengué circa ·CC· presonés, dells quals ne penjà e scortarà circa ·LXX, que tots los arbres e garovés n'eren plans”. (...)

“E lo sendamà sa partí lo ost del Rey e anà a Incha e per lo camí ne panjà alguns dels [agermanats] qui avia presos a la batalla e n'ascortarà”.

A la narració (tot i les exageracions que conté) també intenta ridiculitzar els agermanats; per exemple, quan diu que: “a la villa de Petra e Manacor s'eran ajustats mols dells traydós rebelles, tenint fantasia de fer altra camp”. O que: “lo colom [Joanot Colom] fonch atanayat”.

De tota manera, les paraules d'en Morro confirmen quina va ser la naturalesa de la Germania, si atenem a la seva fase radical: “*fraras y capallans, e après tots los richs increpavan que eran mascarats, e avian a fugir, e sots color de quitació los ladras robavan*”.

Narració del notari Joan Morro de la Germania de Mallorca

Nota: Atenent a l'interès lingüístic que pens que té el document, l'he transcrit literalment, tret d'estendre les escasses abreviatures, de puntuar-lo i apostrofar-lo, de regularitzar-ne les majúscules i minúscules, i de regularitzar també, actualitzant-lo, l'ús de la a i e amb què es representa la vocal neutra a final de paraula. La grafia que va fer servir en Joan Morro per a totes dues lletres en l'acabament dels mots és pràcticament idèntica, i això feia que en molts de casos resultàs molt difícil establir quina de les dues lletres duia endarrer de representar. Les paraules en llatí apareixen en cursiva i els afegits entre claudàtors.

“En lo matex any al dia dell Dijous Larder se levaren los manastralls en la ciutat e feren-se senyors de Ila Salla, en què fonch lo principall en Joan Crespí parayre, e après per ses diades s'alsaren los pajassos de totes les viles. E avia-n'i molts que-s deyan mascarats, qui no consentian ab los avalots ne dezordes; yo era hun d'aquells qui no consentí e més⁵ perquè parie era vanir contra *regiam magestatem* e lors pengueren⁶ lo visrey don Miquell de Goreya, lo quall era noble, e alegiran governador mossèn Pere Pachs, batlle, e après d'ell, fonch mossèn Joanot Sentjuan batle⁷ e governador. E après, a ·XXVIII· de julioll, lo matex any, los manastralls anaren al castell de Bellvar, a hon era mossèn Pere de Pachs, qui era lo any passat per lo poble lavat governador. Eran-y mossèn Nicolau de Pachs,

⁵ També es podria llegir “en res”.

⁶ També es podria llegir “sorspengueren”.

⁷ Lectura dubtosa.

vaguer, mossèn Spanyol e son fill y altres, en què fonch per lo poble de lla ciutat lo castell bonbardatjat y pres, e mataren mossèn Pere Pax, e son germà e altres, e robaren tota la roba e argent y dinés dell castell e alguns scaparen d'aquí. Lo dia qui vench après de Sanct Mertí per lo poble de lla ciutat e part forana fonch possat camp sobra la villa d'Alcúdia, a la quall se retregueren molts hòmens de bé, entre los quals foren lo reverend canonge Abrines, missèr Forteza e missèr Johan Andreu, an què molt altres hòmans de bé qui y eren. E axí que trectavan pau, alguns e los hòmans de bé foren contens de fer pau e contribuir en quitació, per la quall los pobles davan antendre que s'eren lavats, e los d'Alcúdia tenbé deyan que eren contens, sinó que no volian aderir an robar ne matar hòmans. E axí fonch fet acta en poder d'en Thoni Jacme notari de Ciutat. E axí los dell camp, hoýdes dites paraules, e missèr Forteza e missèr Joan Andreu, qui sa'n volian anar a Ciutat, que tothom era content, se mogué hun tall Burguera, ab altres, e volgueren matar missèr Forteza e missèr Joan Andreu, per manera que alguns s'ampararen de missèr Forteza [e] ell tornaren a la murada d'Alcúdia, e missèr Joan Andreu lo prengueren, ell saltiaren⁸ a hun mullí de vent, e après lo se'n tornaren de dintre d'Alcúdia. E axí bonbardatjaren la villa e après, a cap de dies, los d'Alcúdia isqueran e destrosaren lo camp e prengueren tota l'artallaria, en què eran capitans dell camp Barthomeu Baró de Muro e hun [espai buit] Mut de Lummajor. E axí lo camp fonch destrosat, e que d'artallaria prengueran los d'Alcúdia tres pessas grosses, so es la colubrina Sanct Johan e una curta, ab molts sacras. Isqueran los d'Alcúdia *circa* ·CCC· e desbarataran-ne *circa* ·VIII· cens. E après, poch dies que lo camp fonch deztrossat, fonch tornat camp [a] Alcúdia e stigué asetjat Alcúdia dell camp fins lo Dia de Sanct Steve, que és la migana festa de Nadall, que corian⁹ any ·MDXXII·. E lo Dia de dit Sanct Steve de matí, *circa* ·IIII· hores de dia, isqueran los d'Alcúdia an camp per batallar ab los dell camp, de manera que isqueran luny de la villa, prop d'hun rafall que's diu d'en Capdebou. E an fi que, ab so de trompata, ells aribaran allà,¹⁰ e fariran *circa* de ·CCCC· hòmans d'Alcúdia ab *circa* mill hòmans del camp. E axí lo camp fonch deztrosat, e mataran del camp *circa* ·LX· hòmans, e molts nafrats, e materan foch a les ascales, que lo camp avian fetas e sa'n portaren mols caros. E axí lo camp stigué defzet fins lo Dia de Sanct Jordi, que és de maig, bé és ver que tostemps stavan rosins a la Pobla en guarda, e gent y rosins a Polensa. E après dit Dia de Sanct Jordi, los de Polensa, ensemps a ·D· hòmans qui y stavan, dezliberaran sagar los samantés d'Alcúdia. E axí isqueran a sagar vora lo rafall d'en Abrines, e que sagavan les spiguas dell ordi e humplian sachs. E axí los d'Alcúdia isqueran e desbarataren los de Polensa, en què los mataren *circa* ·XV· hòmans. E axí los d'Alcúdia culliren, a tot lur plar, tots los samantés qui eran sembrats al terme, en què y vench una galera dell procurador¹¹ rayall, ab don Federich Santcliment, visrey de Manorca, ho governador. E après a ·III· d'agost dell matex any vench en la villa d'Alcúdia missèr Francesch Ubach, regent nou e loctinent de don Miquell de Goreya, loctinent general, lo quall don Miquell stava retret a illa d'Ayvisa. E axí missèr Ubach aportà moltes latras dell Senyor Rey, e tremàs aquelles d'emagat als batllas de lles villas, los quals batllas los féu fer en Joannot Colom, barater, stador dells manastralls. E feran batllas los més dolens y tacanys de lles villes, y jurats, los

⁸ També es podria llegir "salvaren" o "saltaren".

⁹ També es podria llegir "serian".

¹⁰ També es podria llegir "allí".

¹¹ Lectura dubtosa.

quals batlas matavan hòmans y robavan. E axí los feran batlas e jurats sens alectió e romperen lo regiment. E per quant si n'i avia algun qui gosàs dir que no fayan bé, los matavan e après los robavan totes les cassas, dient que eran mascarats, per manera que molta gent, *ultra* los ciutadans, fugian [a] Alcúdia; fraras y capallans, e après tots los richs increpavan que eran mascarats, e avian a fugir, e sots color de quitació los ladras robavan. E los qui aportaven las latras de missèr Ubach las portavan d'emagat e agué-n'i que prengueran, e axí tantost los mataran, per manera que essent missèr Ubach [a] Alcúdia sa possà camp a Ila Pobra. E axí los d'Alcúdia, ab alguns de la Pobra, dezliberaren anar a la Pobra per fer lavar la gent, perquè los bons poguessen passar [a] Alcudia. E axí lo Dia de Nostra Dona d'Agost la gent d'Alcúdia isqué a la Pobra e mataren *circa* ·XII· hòmens e après, com los d'Alcúdia sa'n tornaran, los de Muro feren socors a la Pobra y destrosaren los d'Alcúdia, e mataren-y *circa* ·L· hòmans, antra forestés y d'Alcúdia, e mataren-y dos batllas, hun de Sineu, altre de la Pobra. E axí lo regent missèr Ubach tremàs latras al Rey per armada. E tost vanch lo camp [a] Alcúdia, en la qual era yo ab missèr Ubach. E fonch tingut lo camp per en Colom ·XXIII· dies, e après lavà lo camp, e après, a cap de ·XV· dies, aribà la armada en ciutat, en què eran les galeres dell rey, so és quatra galeras e hun grip, que era capità de les galeres don Johan de Velasco, lo quall se deya era cosin jermà dell emperador. E aportà don Miguell de Gureya, loctinent general dell present Regne, lo qual stava retret en Ayvissa. E vengueran ·XIII· naus ab las galeres, ab molt cavallers, notaris, mercaders y manastralls, que eran fuits de Ila ciutat fora la illa, e aportaren molts soldats, en què foren mill y do-cens hòmens d'armada. E axí que aribats en Alcúdia, nossaltres qui fórem recensos dins Alcúdia, ensemps amb los hòmens d'Alcúdia, foren antre tots nombre de dos mília e sinch-sens hòmens. E stigueran [a] Alcúdia, aribada la armada, *circa* de ·XV· dies. E après sinch dies ans de la Diada de *Nomi Sanctor* [sic], se partí l'armada d'Alcúdia per anar a Polensa, de què don Johan de Velasco y anà ab lo visrey en persona, e tregué, per sarvay dell rey, de lles suas gualeres *circa* ·CC· hòmans, los qualls anavan lurigats ab gossalets cascun. E axí anaren en Polensa, ab nou pessas d'artalaria, totes de bronso e, com foren al port de Polensa, se partí lo visrey de ll'ost, ab tota la cavallaria, que era nombre de ·LXXX· cavalls, per anar a Polensa primer, perquè los de Polensa obeysan e, si n'i auria algun qui volgués vaure la rayal potestat sua, fer-li'n ostenció perquè la villa no-s agués a perdre. E axí lo visrey, com fonch descubert per la gent de Polensa, tantost li tiraren hun sacre. E axí lo visrey, ab bandera d'esaguransa alsada, s'acostà dient que no tirassen. E axí tornaren-li tirar altra volta. E com la cavallaria fonch ya prop ells, tiraren de scopatas, e no volgueran scoltar res, e axí lo senyor visrey fonch forsat libartar lo ost e dar la villa a sacco, per manera que la armada ferí als repàs¹² que avian fets, e no y stigueren a pendre la villa sinó tant quant duraria hun credo, e las banderas foren alt de l'Eclésia. E com la gent de ll'armada fonch a plasa, los de ll'Eclésia, que s'eran tancats, nafraren alguns soldats, *circa* sis o set, dells quals foren nafrats mossèn Nicolau de Quint e hun fill seu e, per quant les tretas eran anarabades, après tres dies moriran [a] Alcúdia. E axí los soldats, vaent que-ls nafravan de ll'Eclésia, posaren foch a les dos portals [sic], a les portas de què sa ofegaren *circa*, entra donas, ninas, arlots y minyons, *circa* de ·CC· ànimas. E axí moriran molts hòmans, e lo visrey ne ofegà molts y panjà, e l'armada n'i matà molts, e tota la gent de la villa fugí per las muntanyas,

¹² La lectura del mot sembla clara.

e cramaren los soldats *circa* sis o set cassas. E axí se ratregueran alguns a la tore.¹³ E après que foran dins Polensa, a cap de duas oras, vench lo socors de la gent [que] estava a la Pobla e, aribat lo socors, isqueran-los a l'anquantra *circa* de ·D· hòmens, e destrossaren-los, an què·n mataren dells rebelles dels socors *circa* ·LXX· hòmans, an què los de lla villa e los dell socors se moriran *circa* de ·DC· ànimas. E axí que, vora lo sol post, vist lo visrey que los soldats tenian molta roba, dezliberà tornar-sa'n [a] Alcúdia. E axí tornà [a] Alcúdia e vaneran la roba de Polensa. E après, lo dia de donar lo pa, la gent d'Alcúdia isqué per a reduyr la terra ab lo visrey, y missèr Ubach, e don Joan de Velasco, e lo procurador rayall, en què ya foren *circa* de tres milia. E axí aribaren a la Pobla, a bé ora de dias. E no y agué sinó dos hòmans, qui isqueran ab hun capalà ab hun crusifici. E axí aribaren al senyor visrey, e al visrey atorga'ls misericòrdia, per manera que tot lo rayal axèrcit aribà pasíficament dins la villa. E essent apossentats veren a la volta de Muro, al Porassar que dien, molta gent. E lo senyor visrey, e al magnífich regent, y lo procurador rayal, don Joan de Velasco, mirat que la gent de Muro s'aplagava, féu tocar alarma e isqueran defora la villa, per manera que la major opinió era que los de Muro se volien donar a l'obediència dell rey. E axí apperegue'ls trematre a Muro hun capallà de lla Pobla que·s deya mossèn Caldès, perquè los de Muro vinguessan obeyr. E axí, aribat lo capallà a Muro, lo féu pandre lo gran traydor Colom, e possaren-lo a l'Eclésia, e no·ll laxaren anar perquè no digués lo qu·els fayan. E axí los de Muro foren ajustats, ansemps ab altres paròchias, e los d'Incha e altres villas venian per hun torent avall, que·s diu de Muro, a la volta de Son Fornari, e los de Muro s'abaxaren e ancontraren-se an cassa dell dit Fornari. E mirat lo senyor visrey que la gent era derara la cassa d'en Fornari, dezliberà ab lo rayal axèrcit, lo qual prenia *circa* de tres mil hòmans, no crayant que s'agués a ppeleyar, ans creyan que farian obediència, d'hon se partí lo axèrcit e vora la Cumuna, al cap de hun camp que·s diu d'en Galí, e aquí conagueran que per paleyar y eran. E axí ells tiraran a la volta dels rebelles, e com foren a tret de bonbarda, los dezmandats tiraren al visrey una pessa d'artalaria. E axí tirat la dita pessa, lo visrey ab sos scodrons tiraren una altra pessa, de modo que no fonch res lo de ll'artallaria. E los traydós ab lurs cavalls, que eran mols en nombre, e molta gent, vingueran a ferir. E los del rey ab ells, per manera que tantost foren los traydós ab crit¹⁴ del Rey destrosats, e mataren-n'i tants que vartadarament nos pot dir lo nombre, bé és ver la seu la va arbitrà,¹⁵ e foren los morts *circa* MXVIII. E los qui moriran del camp del Rey fonch hun germà d'hun capità d'una galera, que·s deya lo capità Gira,¹⁶ ome de molta faysó. E axí ne mataren fins a la bassa de Muro. E per quant a la villa de Muro s'i morian de pesta, lo senyor visrey tornà a la Pobla e fonch donada a sacco, per la tanta formada rabal·lió. E axí astigueran a la Pobla tota la nit, e ab la nit vingueren los d'Incha e Binisalem, ab mols perticulars, a reduyr-se e portaren al visrey lo panó d'Incha. E lo sendamà se partí lo ost del Rey e anà a Incha, e per lo camí na panjà alguns dels qui avia presos a la batalla, e n'ascortarà. E axí aribaren aquell dia a Incha, *circa* d'una ora appar de soll. E los d'Incha isqueran ab prossassó de molta gent, alcayatas, e ajanollaren-se als cors d'Incha. E los capallans tragueren hun crucifici demanant misericòrdia al senyor visrey, per manera que, per sa benignitat, ell devallà del

¹³ També es podria llegir "cort".

¹⁴ Sembla la lectura més adient.

¹⁵ Aquesta lectura sembla la més adient però, si és correcta, és de dubtosa interpretació.

¹⁶ Aquesta lectura sembla la més adient.

cavall, ajonollat adorà lo crocifíci, e plorant perdonà a la villa d'Incha. E axí les campanes tocan de clar, faent *te Deum laudamus*. E axí lo ost antrà en la villa d'Incha e stigué aquí *circa* ·X· dies, en què y vingueren algunas villas per fer obediència. E axí se partí lo ost e anaren en Binicellem, e stigué aquí alguns dies. E essent en Binicellem saberen que a la villa de Petra e Manacor s'erán ajustats mols dells traydós, rebelles, tenint fantasia de fer altre camp. E axí lo senyor visrey li aparegué marxar en la villa de Sineu, de què, com foren aribats en Sineu, los rebelles venian a Sineu, e sentiran las trompetes e tabals de l'ost, e dezliberaren a fugir, que ya eran aribats entre la villa e la Bastida de mossèn Sanctjoan. E axí seberen, per gent que vingué en Sineu, que eran passats per Muntuýri e avian sacajada la villa, e que s'aplagavan a Lummajor. E axí lo senyor visrey se partí de Sineu i tirà lo ost [a] Alguayda. E stigueran una nit [a] Alguayda, en què no y trobaren sis persones, tot hom era fuyt. E quant vanch lo sendemà dematí, que era diumenge, partiren d'Alguayda e anaren a Lummajor e no y trobaren ningú, que tot hom fonch fuyt. E axí stigué lo senyor visrey *circa* vuyt dies, e après agué novas que los dezmandats avian sacajat Binicellem e Alaró, e eran aribats a Censelles. E axí fonch-los tremàs a l'ancantra los cavallers, de part d'ells ab paons, e no'lsalcontraren, que ja se'n foren tornats. E axí après de poch dies tornaren axir e aribaren a Sineu, e la gent de Sineu retregué's a l'Eclésia, en què y mataren dos o tres hòmans de Sineu, que era lo batla. E axí aribaren los cauallés dels rebelles vora Muro, e sacatjaren Sineu¹⁷ e tornaren-se'n, e los del camp no'ls pogueren ancontrar. E après poch dies tornaren axir los dezmandats de lla ciutat e anaren combatra Incha. E axí aribaren [a] Incha e mataren-hi alguns hòmans, e al camp fonch avissat, a la major marxa, devers Binicellem, en què casi coria la gent, per manera que com foren a Binicellem, que ja trobavan bèstias caragadas, e descaragaven. E axí l'ost trobà los rebelles al refall Garcés e fariran ab los dezmandats, de manera que tentost los dezmandats donaren en fuita, e axí comansaren a degolar, que moriran *circa* ·D·. E axí ne prengueren d'aquels que eran scapats, en què ne mataren al marcat d'Incha *circa* ·XXXX· dezmandats que avian portats ligats. E lo senyor visrey dezliberà tornar an Binicellem e tengué *circa* ·CC· presonés, dells quals ne penjà e scortarà *circa* ·LXX·, que tots los arbres e garovés n'eren plans. E axí, a cap de dos o tres dies, sa partí lo ost e tirà a la volta de Ciutat, en què se partiren en disapte a vespre, e foren lo diumenge dematí, ans del dia, sobre la Ciutat, e trobaren en los molins *circa* C quarteres de forment, e alguns hòmans y donas, e feren obediència e no-n tocà ningun. E axí stigué lo camp a la Rayall *circa* tres messos, dezliberant afamar-los, o *saltem* que si en la Ciutat y avian bons, que ells resistirian que los mals. E may los de Ciutat no feren bondat alguna, de manera que se tenia moltes stúcias¹⁸ que no-s agués a secatjar la Ciutat. E axí lo camp se partí de lla Reyall e tirà a Jhesús e, com foren a Jhesús, n'axian moltes donas, hòmans y minyons, an què davan relació que los dezmandats mataven molta gent, donas y minyons, e dezonien moltes donzelles, e que y havia gran fam y pastilència. E que los dezmandats fayan morir de fam los bons, e que lo forment valia entre los mals llll lliures, e lo vi a ·XX· sous lo corter, e una galina ·XXXX· sous, per manera que axian algunas voltas [a] scaramussar ab lo camp, e los del camp ne mataran molts. E en fi que lo visrey los féu diversas monicions, e lo rey nostre senyor los tremàs moltes latras, las quals may volguerren obeyr, ans feyan relació que ab la spasa en la mà volian morir, faent tot lo mall

¹⁷ És la lectura que sembla més adient.

¹⁸ És la lectura que pareix més adient.

que porian. E axí la fam fonch tanta qui·ls constregué e forsà, lavores anaren a les galeres de don Joan e suplicaran-lo, en fi, que don Joan de Velasco tremàs per lo sor visrey, e lo visrey tremàs misser Ubach, ab lo governador de Manorca, a les galeres. E axí que nagociaren *circa* ·III· dias, a la fi que no pogueran acabar alguna cossa. E lo regent e governador de Manorcha dezliberaren dar lo combat a la ciutat. E axí vingueran d'armada *circa* mill hòmans, soldats, ab hun capità que·s deya don Francesc de Carós, lo quall portava dits soldats en Bogia o Alger, e tenia manament dell emparador de reduyr e pasar per Malorques. E axí los de la Ciutat, vist la gran nassasitat en què stavan, tremateran lo bisbe de gràcia¹⁹ per a suplicar al senyor visrey, per manera que lo bisbe anava y vania de lla Ciutat al camp, *circa* tres o quatre dies. E axí la Ciutat se donà al senyor visrey, ab condició que lo visrey tingués guiat tots los mals hòmans, fins an tant fos proveyt per lo senyor Rey e fos vist que ells fossen en culpa, en què dels rebelles anassen, ensemps ab lo gran traydor Colom, ·XI· hòmans al Senyor Rey, la quall concòrdia se saguí a ·VII· de mars. E per quant lo ansult s'era mogut en l'any ·MDXXI· a ·VII· de febrer, se donà en obediència tota la terra a ·VII· de mars any ·MDXXIII·, de què durà lo insult ·XXV· messos. E axí los pactes se seguiren e los de ciutat possaren les armas, sinó spassas y brocer. E lo Sor visrey possà gent al Temple, e possà gent als portals, e possà gent a la tora dell Moll. E possà gent al castell, al quall estaria al magnífich mossèn Príam de Vilalonga, com a lochtinent dell visrey, e possà gent al palau del Bisbe, e la Seu, e fortificavan l'Almudayna, e prengueran tota l'artalaria de lla ciutat. E sarcavan oficials la roba y dinés, e aplegavan-ho tot al castell, aquella roba que no tenia senyor. E los traydós homayes²⁰ stavan guiats per la ciutat e, per quant los pajasos que eran reclusos volian axir e anar a lur villa, lo senyor visrey féu crida que, sots pena de la vida, nangun no isqués de lla ciutat sens bolatí. E axí com eran a la porta, oficials, e ab hun notari, los ascorcolavan tots e lavavan los dinés, e portavan-los al senyor visrey. E en Colom, ab altres traydós, stava al Sanct Sperit de lla Mersè ab lo senyor bisbe, sparant que lo senyor visrey agués resposta dell emparador, e per por que no'ls degolassen. E lo visrey ne féu possar am pressó mols que axian fora los pactas. E axí stigué la ciutat, per ocasió dell morbo, que no y antrava ningun. E lo senyor visrey, don Miquell de Gureya, ab misser Joan Andreu, lo governador de Manorca, stavan retrets al castell de Belvar. E axí tingueran aquí ampresonats lo gran traydor Colom, Blay Raxach, Corme Bonet y altres; an fi, que lo senyor visrey donà salvaguarda a n'en Miquell Torens de Castellubí e a n'en Gili de Sineu, notari, a n'en Thony Bastard de Binycellem, Bernat Morey de Muro. E aquestos foran tremassos a l'emperador per dar rehó de si matexos e dell que ells pretenian, per manera que, *circa* dos o tres messos, ells tornaran ab la salvaguarda que lo visrey los avia donada. E aportaren latras closses de mà del senyor rey dirigides a son lochtinent, e que ell judicàs las lurs culpas. Per manera que per quant los demunt dits eran ambaxadors de Germania, los feran forcas novas a Portopí, al camí dell castell de Belvar, e axí foren scortarats tots. E lo cap d'en Colom stava al portall de la porta Pintada, e lo cap d'en Gili a lla plasa Nova, a hun costell. E an aqueixa plasa prengueren justícia, e lo colom fonch atanayat. E la ciutat stava ab los portals tancats, que no s'obriren passa dos anys. E après, passat lo morbo, comansà ab lo regent a fer justícia de molts dezmandats, que panjaran y scorteraran, e après a compossar la terra dells dans y delictas que s'eran fets. Los qui prangueran justícia, foren los béns confiscats,

¹⁹ És la lectura que suggereix la síl·laba "gra.", amb una línia damunt que indica l'existència d'una abreviatura.

²⁰ És la lectura que sembla més clara.

e los altras vius compossats, per manera que la primera composació que fonch a la Part Forana fonch a la villa de Sóler. E segons relació deyan que per ·XXVI· mília liuras los avien composats, *ultra* lo capsou que paguen de continent. E après composà Bunyola per ·V· míllia liuras. E après compossà Valdemussa per ·III· mília, e Sporles. E après, a cap de dos messos, tornà axir lo visrey e compossà Algayda per ·VII· mília *ultra* capsou, e après Muntuÿri per V mília, e après Lummayor per ·L· mília, no que composà les villes, sinó les persones perticulars e los qui foren reclusos an Alcúdia”.²¹

21 Fi de la narració.

